

Ráró

Nagyapám úgy kelt át a Rábán, olyan kövel a szívéen, mintha a Dunántúlról a Tiszántúltra költözne. Pedig csak a folyó bal partját cserélte fel a jobbra.

A Hegyhát előtte ismeretlen világ volt. Andrásfa, Mihályfa, Péterfa. Csupa-csupa fa. Még csak falva sem. Borzas fejű erdők, cipókként egymásra buckázó dombok, dombokra vetett pántlikaként csavargó agyagos és köves utak. Vagy ahogy arrafelé nevezték nagyúri göggel: postautak.

Vízhez szokott nagyapám, folyó mentén született, a Rába partján. És a Hegyháton sehol egy folyó. De még egy tisztességes patak sem. Csak erek, csorgók, patakocskák. Hát még a vízimalmok, hogyan lehetett volna azokat a Rába nagy vizes-lapátosaival összemérni! A mihályfai malom is a növendék Sárvízen csak akkora, mint egy játékmalom. Megörölné a búzát? Lehetetlen!

Nagyapám mégis átkelt a Rábán, és elkutyagolt a Hegyhát szegélyére, Andrásfára. Oda rendelte a kényszerűség. Akkoriban, a múlt század elején nem hajigálták a néptanítók után az oskolamesteri pálcát.

Nagyapámat, aki akkor huszonhárom éves volt, az andrásfai iskolaszék, „nemzetes uraimék” invitálták meg a falusi katedrára. Tán azért hívták, mert – Rábán túli lévén is – a földijüknek számították, talán azért, mert valaki ajánlotta őt, mint aki már gyakorlattal rendelkezik. A kőszegi tanítóképző elvégzése után két faluban is tanította a gyermekeket.

Hallott azért a nagyapám jót is a Vasi Hegyhátról. Például azt, hogy szépséges lovak teremnek ott. Valóságos szárnyas táltosok. Alighanem ezért csapott a meghívói tenyerébe. Mindig is lóra vágyott. Falujában, Rábahídvégen, a folyóparti réten törték be a huszárlovákat. Számon tartották ott, hogy két évszázaddal korábban Béri Balogh Ádám kurucjai a falunál úsztattak át, reá menendő a labancokra. Be is szorították őket a győrvári mocsárba. Gyermekkorában nagyapám velük tartott, velük együtt zúdult le Heister generális hadinépére. A győztes csata után Balogh Ádám uram még a híres Mirza lovát is átengedte neki rövid időre.

Azzal kelt át hát a Rábán, hogy – ha már át kell mennie – lovas gazda lesz hamarosan. Lova, persze, sokáig nem lett. Jó ideig még otthona sem. Mert bizony csak egy dohos zugba költözhetett be, amit kineveztek tanítólakásnak. A kecskelábú asztalon olajlámpás, a fal mellett kornyikáló rugózatú, kivénhedt ágy. A tanítólakás másik felét odaadták a kocsmárosnak, bérletbe.

A fizetés pedig a megélhetéshez is sovány, nem a lóhoz. Még szerencse, hogy Balázs- és Gergely-napján a kisdíákok körbejárták a falut, és torkuk szakadtából énekelték:

Szalonnát, szalonnát!
Ha nem adnak szalonnát,
Leütjük a gerendát!

Begyűjtötték a sonkát, a tojást, a szalonnát, negyed évre elegendő élelmet fölhordtak a tanítólakás padlására. Míg néhány hónap múlva újra kezdődött a böjtölés, nagyapám gondtalanul álmodozhatott a lováról.

Ellátogatott egyszer a Vasvárra, a járásszékhelyre, és a hetivásáron megalkudott egy ostorra. Hazafelé tartva suhogtatta az ostort, markolta a képzeletbeli kantárt. A mihályfai iskola előtt kicsúszott a kezéből a kantár, felkiáltott:

– Hej, Csillag! Ráró! Mit műveltek!

A mihályfai tanító épp a kertjében méhészkedett, nagyapám rikkantására a kerítéshez szaladt:

– Te vagy az, János? Mi végre bolondulsz!

– A lovak bolondulnak, nem én!

– Na úgy! – nézett rá sajnálkozva a mihályfai tanító. – A lovak...

– Az ostor már megvan! – harsogta a nagyapám. – Ló is kerül majd hozzá, meglátod!

Hanem ló még jó ideig nem került az ostorhoz. Először is azért nem, mert a világháború kitörése után nagyapámat behívták, és útnak indították a Piavéhoz. Ott átlótték a veséjét, hazaküldték meghalni. De a vasvári Tretter doktor segedelmével, csodák csodájára talpra állt. Taníthatott tovább, még jó húsz esztendőig.

Lova azonban most sem lett, mert a pokolból ugyan kimenekült, de az andrásfai iskolaszéknek esze ágában sem volt igazítani a díjlevelén. A napi vesződés után még mindig ott kuporgott az odújában, ahol a lábát is alig tudta kinyújtani. A tanítólakásból elkerített kocsmában meg danoltak a legények. Nemzetes uraimék a fülük botját sem mozgatták a panasztételre. Tisztességes szállás ez, nem ver be az eső! A havat se fújja be a szél, van kályha, van kémény. És végtére is, ki és mi az az tanító? Lengeti a mogyorópálcát a tábla előtt, időnként kiporolja vele a kölykök hátsó felét. Van erre ember mindig, ha éppen megunná!

Nemzetes uraimékkal egy asszony bánt el. A nagyanyám.

Ő is Rába-menti volt, túlparti, molnaszecsődi. Ő is Kőszegen végezte a tanítóképzőt, csak tíz évvel később, mint a nagyapám. A háborút ugyan nem járta meg, harciassága azonban vetekeedett a frontot járt hadfiakéval. Benyitott az ivóba, és úgy odacsördített a pálinkázók közé, hogy kapták a lábukat a nyakuk közé. Pedig alig múlt még tizenkilenc éves.

Ógtak-mógtak nemzetes uraimék, de csak az orruk alatt. Dehogyan nyelték volna le a sértést, egy asszonytól – egy leánytól! –, mégis le kellett nyelniük. Nagyanyám ugyanis földet is hozott a házasságba. Andrásfai mértékkel nem is keveset. Az a tíz hold megsüvegeztette már a nagyapámat.

Igaz, nem az oskolamestert süvegezték, hanem a gazdát. A lovas gazdát.

Nagyapám egy almásderest választott a vasvári vásáron. Füttyörészett, danolászott, suhogtatta az ostorát, amikor beült a bricskájába – mert azt már előre megrendelte a falujában, a bognárnál –, és a postaúton megnyargaltatta Csillagot. Valahányszor összezördült a nagyanyámmal, áthajtott a Rábán, a bal part-ra. Megverte a hídvégi szülői ház ablakát, a húga már tudta, hogy túrós csuszát

kell az asztalra tennie és piros bort, ahogy ő hívta. Mert az otellót szerette, a folyó bal partján, jobb partján egyaránt, beszélhettek neki somlóiról, badacsonyról, csak az otellót magasztalta.

Máskor, ha kedve kerekedett, elporzott Vasvárra, betelepedett a Zöldfába. Elropta a csárdást, tenyerével verte a mestergerendát, meghívta a vendégeket piros borra.

– Ez már valami! – csettintgettek nemzetes uraimék. Most már becsülték a tanító urat.

Nagyapám már megszokta a Hegyhátat, meg is kedvelte. De nem feledte a Rába-mentét sem. Csillag elvitte, fel Körmendig, bárhová, nagyapám három-négy napig is mulatott a folyóparti csárdákban. Nemezszer utána küldtek, jöjjön már haza Hegyhátra! Várja az iskola!

– Jól van! – mondta. – Megyek már!

Ráróra az egerszegi vásáron alkudott meg. Nagyapám szeme összevillant a kancáival. Biccentett a fejével, a ló visszahunyorított. Nagyapám kis zömök ember volt, kackiás bajusszal, ferde vágású szemmel. Tetszett a paripának. A paripa viszont a nagyapámnak.

– Ejnye, te! – morogta ellágyulva. – Te Ráró!

– Nem úgy hívják ezt! – igazította ki a ló gazdája. – Más neve van ennek!

– Volt! – mondta nagyapám. – Volt!

Pompás fej, ívelt nyak, karcsú láb, finom metszésű boka, fekete, ragyogó szempár. Megadott volna mindent a nagyapám ezért a kancáért. Erre várt egész életében. Adott is érte eleget, mert a gazdája alaposan feltornázta az árát.

– Te már pihenj kicsit! – simogatta meg odahaza Csillag nyakát a nagyapám. – Vágtattál velem eleget, öreg bajtárs! Fussanak a fiatalok!

Csillag helyett Ráró nyargalt eztán Vasvárra, Hídvégre, a Rába-parti halászcsárdákba. Repült a bricskával, suhogott a sörénye a levegőben, szikráztak a kavicsok, kövek a patkója alatt.

– Amott az andrásfai tanító! – néztek utána réműlettel a falvakban. – Mindjárt a nyakát szegi!

De nem szegte, mert Ráró vigyázott rá. Vigyázott magukra.

Történt egyszer, hogy az egyik téli napon éppen hazafelé igyekeztek egy kiadós hejehujából. Szánkóval siklottak akkor, csengettyűs, suhanó szánkóval. A vasvári kaptatón csődület torlaszolta el az útjukat. Elakadt a vonat az emelkedőn, a hófúvásban. Próbálkozott, erőlködött ott vagy félszáz ember. Lovakat hoztak, nehéz muraköziakat, a mozdony elé fogták őket. Meg sem moccant a nagy, fekete masina.

A kaptatóhoz közeledve Ráró lassított, és kétszer horkantott. Nagyapám felriadt a szunyókálásból.

– Nocsak! – mondta. – Nézd, Ráró!

Lekászálódott az ülésről, befogta Rárót a nyolc muraközi elé. A mozdony meglódult. Nekifeszültek a lovak, felhúzták a szerelvényt az emelkedőn. Az uta-

sok hálálkodtak. Nagypám bólintott, fellépett a szánkóra, és elfészkelte magát. Mire átrepültek Vasváron, már újra elszenderült.

Máskor több napos eső verte a Hegyhátat, megduzzadt a Sárvíz. Oly annyira, hogy elsodorta a mihályfai fahidat. Nagypám hazafelé igyekezett a Zöldfából, szokása szerint a lovára hagyatkozva. A kantár a nyakába vetve, Ráró ráérossen kocogott a tajtékos víz felé. Akik látták őket, hányták a keresztet magukra. Néhányan, észbe kapva utánuk eredtek a halálra szántaknak, de eltűnt szekér, ember, ló. A mihályfai tanító jó emberét küldte Andrásfára, kerülő úton, persze, hogy vigye meg a hírt kíméletesen.

Mire a küldönc bekopogott az ajtón, nagypám már otthon volt. Faggatták, hogyan kelt át a Sárvízen, amikor a futár is csak Győrvár felől hozhatta az üzenetet.

– Nem tudtátok! Ráró repülni is tud!

Amikor tovább erőltették, talányosan elmosolyodott:

– Tán Győrvárnak jöttünk mi is... Mint a mihályfai ember...

Honnan tudta volna, hogy merre jöttek, amikor aludt. Két átmulatott éjszák kellett kipihennie.

Hanem ekkoriban már döngött az égbolt, igaz, még messze tőlük. Még nem lehetett hallani a Hegyháton.

De az egyik nap huszártisztek jöttek Szombathelyről. Összeírták a lovakat. A hadra foghatókat. Nagypám nem engedte be őket az istállóba.

– A haza kívánja! – mondták a tiszték.

Nagypám két kiterjesztett karjával állta el az utat:

– Nem adom őket! Sem Csillagot, sem Rárót!

– A tanító úr derék magyar ember!

– Nem adom! Nem!

– Másoknak a fiát viszik el!

Nagypám lehajtotta a fejét. Csak lánya volt.

Az összeírás után nem késett sokáig a behívó. Egy tiszt érkezett, két huszárral. Eljöttek Csillagért és Ráróért, kivezették őket az istállóból. A kapuban a huszártiszt visszafordult, szalutált.

Nagypám a szobába zárkózott, nem evett, nem ivott. Abban sem volt köszönet, amikor előbújt. Az iskolában ok nélkül dühbe gurult, pálcázott veszetül.

Aztán levél érkezett, valahonnan Ukrajnából. A főhadnagy írta, akivel Ráró belenyargalt a háborúba. Nagypám felbontotta a borítékot, és csak bámult maga elé. „A hűséges bajtárs hősi halált halt...”

Másnap az iskolában, a dobogón megszedült, a gyerekek támogatták be a tanítólakásba. Három napig élt még.

Nem szólt egy szót sem, senkihez sem szólt, konokul összepréselte a száját, úgy halt meg.